

*Павле Недић**

Београдска отворена школа

РУСКО-КИНЕСКА САРАДЊА У ВОЈНО-БЕЗБЕДНОСНИМ ПИТАЊИМА И ЕНЕРГЕТИЦИ ПОСЛЕ УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ

Сажетак

Сарадња Руске Федерације и Народне Републике Кине се развијала након Хладног рата, али једна другој нису биле у спољнополитичком фокусу. Украјинска криза 2014. мења ову ситуацију. Као последица драстичног погоршања односа са САД и Европском унијом, Русија се окреће знатно интензивнијој сарадњи са Кином. Она се посебно испољава у две области: војно-безбедносним питањима и енергетици. Две државе су реализовале неколико изузетно важних уговора о купопродаји оружја и војних технологија. Заједничке војне вежбе су чешће и изводе се на провокативнијим локацијама. Додатно, Кина постаје све већи потрошач нафте и гаса, а Русија се позиционирала као један од примарних извозника ових ресурса у Кину. Кинеске компаније имају удео у неколико значајних руских енергентских пројеката, а кинеске банке су биле спремне да дају значајне зајмове за њихову реализацију. Будући да ће се заоштравање односа Москве и Пекинга са западним државама наставити, сарадња Русије и Кине у овим областима ће се даље развијати. Ипак, не треба очекивати стварање званичног руско-кинеског савеза.

Кључне речи: *Русија, Кина, безбедност, трговина наоружањем, војне вежбе, енергетика*

* Контакт: pavle.nedic@bos.rs

УВОД

У периоду након окончања Хладног рата Руска Федерација и Народна Република Кина нису једна другој биле у средишту пажње спољне политике. Москва је нагласак стављала на односе са Европом, а Пекинг је био сконцентрисан на унутрашњи развој и креирање повољног окружења које ће том развоју доприносити. Упркос томе, почетком 20. века ове две државе су направиле неколико битних корака који су као резултат имали успостављање све снажнијих међусобних односа. То су, пре свега, потписивање „Споразума о добросуседским односима и пријатељској сарадњи“ 2001. године и коначно решавање граничног спора 2003. године (Lukin 2018, 102; 109). Поред тога, препознајући заједнички интерес у трговини наоружањем, развоју интероперабилности две војске кроз војне вежбе и енергетском повезивању, две државе су радиле и на развоју међусобних односа у овим областима, пазећи да ова сарадња не угрози спољнополитичке односе које су и једна неговале као значајне за остваривање националних интереса.

Са Украјинском кризом 2014. међународна ситуација се за Руску Федерацију значајно мења. Суочена са озбиљним погоршањем односа са Сједињеним Државама и Европском унијом, Русија се све више окреће ка Кини, у којој види главног партнера за будућност. Краткорочно, Русија је тежила да ублажи последице санкција са Запада повећаном економском сарадњом са Кином. Дугорочно, Русија види у Кини партнера у сопственом позиционирању као кључног актера на међународном нивоу. Кина је такође Украјинску кризу видела као простор да развије сарадњу са Русијом. Пекинг жели да искористи чињеницу да Москва нема озбиљних алтернатива осим Кине, која је у овом односу јача страна, пре свега економски. Русија је за Кину значајан партнер и подршка у њеном успону као светске суперсиле.

Сарадња Руске Федерације и Народне Републике Кине огледа се у различитим областима. Две у којима је она достигла значајан развој после Украјинске кризе јесу војно-безбедносна питања и енергетика. У првом делу рада биће представљена сарадња у војно-безбедносним питањима, која се манифестује кроз трговину наоружањем и заједничке војне вежбе. У другом

делу рада ћу дати приказ сарадње у енергетици, посебно у нафтном, односно гасном сектору. На крају ћу дати закључак.

САРАДЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ У ВОЈНО-БЕЗБЕДНОСИМ ПИТАЊИМА

Један од најзначајнијих видова сарадње између Руске Федерације и Народне Републике Кине јесте у војно-безбедносним питањима. Ова сарадња се примарно одвија на два начина. Први је међусобна трговина наоружањем, а други су заједничке војне вежбе. После Украјинске кризе сарадња у оба аспекта почиње да се развија доста брже. Трговински уговори у области наоружања се конкретизују и реализују на много ефикаснији начин него раније. Са друге стране, заједничке војне вежбе се одвијају у бржем ритму и развијају се нови модалитети њихове реализације. Локације на којима се одржавају су провокативније и показују већу одлучност Русије и Кине да кроз њих искажу своје незадовољство и неслагање са ставовима западних држава, а пре свега Сједињених Америчких Држава, по низу кључних спољнополитичких питања.

Трговина наоружањем

Русија је главни кинески снабдевач војном технологијом од Хладног рата. Од 1991. Русија је Кину снабдела са оружјем и војном технологијом у вредности од преко 30 милијарди долара (Schwartz 2015, 1). Данашња сарадња у овој области је утемељена на постхладноратовској повезаности, која је била важна за обе државе током 1990-их. Руска Федерација је имала велике економске проблеме због транзиције из социјалистичке командне у капиталистичку тржишну економију. Као последица ове транзиције, многи индустријски сектори, а војни нарочито, искусили су значајно мања улагања, резање буџета и масовна отпуштања. Због тога је могућност продавања наоружања и војне технологије за Русију била посебно важна. Да није било овог извора прихода, неки процењују да би руску војни сектор банкротирао. Овај притисак је за резултат имао потпуну отвореност Русије да извози оружје свакоме

ко је био заинтересован и спреман да плати, без обзира на државно уређење, доживљавање као пријатеља или супарника и намере клијената (Lukin 2018, 154). Економски добици су имали приоритет у односу на оваква разматрања. Народна Република Кина је, са друге стране, интензивно радила на модернизацији и усавршавању Народноослободилачке армије. Ти напори су били значајно ометени након санкција на увоз оружја и војне опреме које су Кини увеле западне државе након догађаја на Тјенанмен тргу 1989. године (Man-koff 2009, 214). Будући да је Русија била спремна да Кини продаје оружје и опрему не обазирјући се на санкције, као и да основ Народноослободилачке армије чини совјетска војна технологија и модели, две државе су успоставиле природну сарадњу засновану на комплементарним интересима. У периоду 1991-2006, Кина је била најзначајнији купац руског наоружања. Годишње је куповала од Русије наоружање у вредности од милијарду долара током 1990-их, а почетком 2000-их вредност је превазилазила 2 милијарде годишње (Schwartz 2019, 91). Штавише, током 1990-их, Кина и Индија, као други највећи купац, заједно су куповале преко 90% наоружања које је Русија продавала (Lukin 2018, 154). Кина је, између осталог, куповала Кило подморнице, Современи разараче и Су-27 и Су-30 борбене авионе (Schwartz 2019, 91).

Гледано из руског угла, продаја оружја Кини имала је и своје негативне стране. Прво, у Русији је у одређеним круговима било противљења оваквој сарадњи због страха да би равнотежа снага у Азији могла бити нарушена у корист Кине или да, још опасније, Русија оружјем снабдева потенцијалног агресора на сопствену територију (Lukin 2018, 155). Бојазан је постојала међу одређеним руским војним стратезима да ће се Пекинг, након што оствари свој стратешки циљ у погледу Тајвана, окренути ка северу и Руском далеком истоку (Watts, Ledberg, and Engelbrekt, 2016, 432). Због тога је постојао неки вид неформалне забране продаје Кини најсавременијих војних технологија и најмодернијих борбених система. Друго, Русија је била незадовољна што је Кина купљене војне технологије често користила као основу за материјал за копирање и производњу сопственог наоружања. Русија је била свесна овога, па јој је главни циљ био да уз продају технологије веже

и продају што веће количине самог наоружања. То јој је некада успевало, као у случају Су-27 и Су-30. Кина је купила преко 270 ових ловаца пре него што је недозвољено, али успешно, ископирала купљену технологију како би произвела сопствени Ј-11Б борбени авион. Са друге стране, у случају БМП-3 борбеног оклопног возила, Кина је успешно испреговарала куповину само неких делова и технологије, али не и готових модела. На основу те технологије направила је своје оклопно возило ЗБД-04 (Kashin 2019, 10). Упркос свему овоме, продаја оружја је била вероватно најзначајнији вид сарадње две државе у овом периоду.

Међутим, од 2006. ситуација се мења. Кинеска куповина руског оружја знатно опада. Штавише, у периоду од 2006. до 2010. ниједна значајнија трансакција између две државе у овој области није била договорена (Schwartz 2019, 91). Ово је последица више фактора. Стање у економији Руске Федерације се знатно поправило у односу на оно из 1990-их. То је значило да Русија не зависи толико од кинеске куповине наоружања и да може другачије да се постави у преговорима. Русија је инсистирала на куповини минималне количине одређеног производа, на пример борбених авиона, уз оне борбене системе које је Кина заиста желела да купи (Weitz 2017, 30). Две државе су потписале и Споразум о заштити интелектуалне својине у војној индустрији 2008, што је требало да смањи копирање технологија. Такође, Русија је развила своју мрежу клијената и продавала је све више наоружања Индији, Сирији, Ирану, Венецуели, Алжиру и Вијетнаму (Kashin 2019, 10-11). Са друге стране, њихова купопродајна компатибилност се смањила јер је Кина довољно модернизовала своју армију и довела је на прихватљив ниво. Успоставивши потребне стандарде, Пекинг је желео да почне да купује најмодерније технологије које Москва није била спремна да прода. Додатно, Русија је почела да се плаши да би Кина могла да постане конкурент на тржишту продаје наоружања на одређеним тржиштима као што су Египат и Мјанмар (Schwartz 2019, 91).

Ситуација се полако поправља од 2011, а са додатним интензитетом од доласка Си Ђинпинга (*Xi Jinping*) на власт 2012. У овом периоду Москва је уговорила две значајне продаје оружја Пекингу. Прва је подразумевала продају АЛ-31

авионских мотора у вредности од 500 милиона долара, а друга се односила на Ми-17 борбене хеликоптере у вредности од 660 милиона долара (Schwartz 2019, 93). Међутим, са Украјинском кризом ситуација се нагло мења. Под утицајем западних санкција за Руску Федерацију је постало неопходно да се још више ослони на НР Кину. Утицај овог догађаја је у области трговине оружјем постао одмах уочљив на врло конкретан начин. Наиме, склопљена су два уговора о трговини од огромне важности и у вредности од неколико милијарди долара. Они су означили и промену руског приступа у трговини наоружањем са Кином који је постојао до тада. Страхови у круговима скептичнијим према стратешком партнерству са Кином су умањени захваљујући континуираном узлазном путањом међусобних односа. Додатно, задршке у вези са кинеским копирањем руске војне технологије су такође смањене јер је Народноослободилачка армија достигла виши ниво развијености и постала способна да сама креира потребне технологије. Руско вођство је такође постало свесно чињенице да су бројне технологије за које су Кинези оптуживани за копирање, у ствари Кини пренели руски инжењери током 1990-их. Наиме, многи од њих су у том периоду обављали послове ван Русије због лоше економске ситуације у својој држави (Gabuev 2016).

Први од два поменута уговора потписан је у септембру 2014, а објављен у априлу 2015. Односи се на продају Кини С-400 Тријумф противавионског и противракетног система. Вредност уговора је три милијарде долара (Gabuev 2016). Овим је практично укинута неформална забрана продаје најсавременијих војних система Кини. Разлог је процена да би Кинезима биле потребне године да ископирају нарочито комплексну војну технологију на којој је С-400 заснован. Поред тога, Руска војна индустрија увелико развија наредну верзију система С-500, са оквирним планом да он постане оперативан до 2025. На крају, кроз позицију главног снабдевача војним системима и опремом, Русија повећава свој увид на развој дешавања у Кини, али и сопствени утицај на њих (Weitz 2017, 31). Ова трансакција има огроман значај за равнотежу снага у Источној Азији. Захваљујући значајно већем домету система С-400 (до 400 километара), Кина је у стању да обара авионе чим

полете са Тајвана. Друга велика кинеска куповина, договорена крајем 2015, јесу 24 Су-35 борбена авиона. Вредност ове трансакције је две милијарде долара (Gabuev 2016). Међутим, интересантно је да су мотори испоручених авиона заварени као превентивна мера против кинеског преправљања технологије (Weitz 2017, 31). Кина је тако постала прва држава којој је Русија извезла овај тип борбених авиона. Као одговор на ова два велика трговинска уговора, Сједињене Државе су 2018. Кини увеле санкције због кршења раније уведених санкција Русији (The Moscow Times 2018). Међутим, трговина две државе се упркос овим мерама несметано развија. Договорена је и сарадња на заједничкој производњи нових борбених система који би се продавали трећим странама.

Руска продаја наоружања Кини је у порасту и достиже ниво са почетка 21. века. Њена вредност је 2016. износила три милијарде долара према руским изворима. Вредност трговине оружјем са Кином данас чини око 20% укупног руског извоза у овој области (Kashin 2019, 10). Русија и Кина склопиле су и неколико нових уговора о трговини оружјем и деловима. Договорена је продаја Д-30 и АЛ-31 авионских мотора 2017. године, поново у вредности од више стотина милиона долара (Schwartz 2019, 94). Са друге стране, санкције утичу и на трговину у супротном смеру. Русија одређене потребне компоненте више не може да набавља од западних држава, па их је као снабедвач заменила Кина. Тако је Русија од ње купила дизел гориво за ракетне чамце које је Немачка одбила да прода и електронске компоненте за свемирски програм (Gabuev 2016).

Војне вежбе

Друга велика област у којој Руска Федерација и Народна Република Кина сарађују јесу војне вежбе. Постоје два стална програма кроз које се оне одвијају. То су „Мировна мисија“, копнене вежбе које се организују од 2005. под окриљем Шангајске организације за сарадњу (*Shanghai Cooperation Organisation*), и поморске вежбе „Заједничко море“, од којих је прва изведена 2012. Војне вежбе у оквиру програма „Мировна мисија“ су од почетка имале антиамерички карактер и настале

су као резултат незадовољства Русије и Кине политиком САД. Иако су званично примарно усмерене на развијање и усавршање антитерористичких операција и маневара, „Мировне мисије“ углавном подразумевају увежбавање за заједничке оружане акције на локалном нивоу (Lukin 2018, 158). Будући да се одвијају у оквиру активности Шангајске организације за сарадњу у њима учествују и припадници војски других држава чланица ове организације. Ипак, окосницу чине руско-кинеске снаге. Одржавају се годишње или на сваке две године, а до сада их је одржано укупно девет (Schwartz 2019, 95). Прва је одржана у августу 2005. и укључивала је преко 10000 војног особља, од којег 1800 руског. Маневри су се, након командноштабног дела организованог на Руском далеком истоку, одржавали на полуострву Шандунг и у Жутом мору у Кини. Ова локација је изабрана након руског одбијања да вежба буде одржана у провинцији Џеђанг, јер је Русија сматрала да је њена релативна близина Тајвану превише провокативна (Lo 2008, 48). Последња одржана је била „Мировна мисија 2018“. Ове војне вежбе копнених трупа су делимично оптерећене различитим погледима Русије и Кине на улогу коју би Шангајска организација за сарадњу требало да има. Упркос томе, сложеност ових заједничких маневара, као и интероперабилност учесника из године у годину расте. На пример, током „Мировне мисије 2014“ спровођени су заједнички ваздух-земља маневри који су укључивали широк асортиман напредног наоружања (Schwartz 2019, 95). Наредна вежба „Мировна мисија“ је била планирана за август 2020. године (Ministry of Defence of the Russian Federation 2020).

Поморске вежбе „Заједничко море“, које се у Русији називају „Морнаричка интеракција“, се од 2012. одржавају сваке године, локацијски ротирајући између руских и кинеских вода. До сада их је одржано осам, а вежбе 2015. и 2017. су спроведене у две фазе на различитим локацијама. Оне су се одржавале, између осталог, у Жутом мору, Источном кинеском мору, Јапанском мору и Охотском мору (Paul, 2019, 2). Избор локација није нимало случајан. Након Украјинске кризе оне су постале нарочито провокативне, изазивајући негативне реакције у САД и другим западним државама. Тако је прва фаза вежбе „Заједничко море 2015“ одржана у Средоземном

мору, 2016. локација је била Јужно кинеско море, а 2017. је прва фаза одржана у Балтичком мору. Поред тога, 2015. и 2016. су кинески ратни бродови посетили црноморску луку Новоросијск у близини Кримског полуострва (Lukin 2018, 158). Овим потезима две државе желе да покажу своју снагу и способност заједничког деловања на кључним стратешким локацијама, те једна другој демонстрирају спремност да се међусобно подрже у споровима које свака од њих има са Западом. Ово је изузетно важно и за Москву и за Пекинг због апсолутне супериорности Сједињених Држава по питању морнаричких капацитета. Зато обе државе у вежбе „Заједничко море“ улажу пуно ресурса и учествују са значајним снагама у њима, посебно онда када су домаћини. Као резултат, њихове морнарице су постигле незанемарљив ниво интероперабилности и способности успешног спровођења компликованих маневара. На вежбама су се, између осталог, усавршавали ракетни и артиљеријски напади, искрцавања, противподморничко ратно деловање и операције спасавања. Тако је, на пример, на вежбама 2017. први пут кинески спасилачки брод пристао уз руску подморницу (Kashin 2019, 12).

У периоду после Украјинске кризе нове вежбе су придодате постојећим програмима. Од 2016. Русија и Кина организују и заједничке годишње компјутерски симулиране вежбе противваздушне и противракетне одбране под називом „Аероспејс безбедност“. Њено увођење, као и све већи акценат на противподморничко и противваздушно деловање на поморским вежбама, показују да Русија и Кина узимају у обзир могућност потребе супротстављања великој војној сили (Kashin 2019, 13). Две државе учествују и у бројним војним такмичењима попут тенковских биатлона, 2016. су у близини Москве организовале противтерористичке вежбе унутрашњих безбедносних снага, а постоје и образовни програми размене (Schwartz 2019, 99). Они углавном подразумевају тренинг у Русији кинеских пилота, подморничких и бродских посада и оператера одбрамбених система (Lukin 2018, 157). Међутим, упркос све већој координацији између две војске, њихова интероперабилност још увек није ни близу нивоа који Сједињене Државе имају са својим савезницима, посебно у оквиру НАТО.

САРАДЊА РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ У ЕНЕРГЕТИЦИ

Током 1990-их, сарадња у енергетици није била посебно развијена, првенствено због лошег стања руске економије, изузимајући трговину наоружањем, о којој је већ било речи. Она се од 2000-их развија, а од увођења економске санкције западних држава, слично као и у војној индустрији, Русија је постала спремнија да отвори и стратешки важан енергетски сектор за кинеске инвестиције, нарочито у гасном сектору.

Услед константног економског развоја, кинеска потреба за изворима енергије је у сталном порасту. Русија, са којом дели дугачку копнену границу, највећи је светски извозник природног гаса и други највећи извозник нафте, после Саудијске Арабије. Алармантно високи нивои загађености ваздуха у Кини подстакли су ову државу да ради на смањењу употребе угља као извора енергије, чиме је њена заинтересованост за увоз гаса из Русије додатно порасла. Последишно, сарадња у енергетском сектору је велика, са изгледима да се даље развија у будућности. Русија је прстигла Саудијску Арабију и 2015. постала највећи кинески снабдевач нафте, задржавајући ову позицију 2016. и 2017, године (Henderson 2018, 8). Са друге стране, Кина је 2016. постала највећи купац руске нафте, прстигавши Немачку (Skalamera 2019, 72).

У Руској Федерацији постоје значајне разлике између нафтног и гасног сектора, које произилазе из начина њихове организације, али и карактеристика самих енергената. Оне се одражавају и на извоз ових ресурса у Кину.

Нафтни сектор

У области нафте постигнут је већи успех него у трговини гасом, још у периоду који претходи Украјинској кризи. У овом сектору у Русији доминира државна компанија Росњефт (*Rosneft*), чији фокус се задњих година у великој мери пребацује на азијско тржиште. Росњефтов успех је у великој мери заслуга њеног извршног директора Игора Сечина (*Igor Sechin*). Он је један од људи од поверења и најближих сарадника

Владимира Путина (*Vladimir Putin*), а био је и заменик премијера Руске Федерације за време Путиновог мандата на овој позицији од 2008. од 2012. Сечин је блиско повезан са кинеским енергетским компанијама и банкама, односно кључним људима у њима. Своје контакте је искористио како би Росњефту обезбедио изузетно значајне уговоре у Кини, али и финансијске позајмице. Најилустративнији пример јесте пословни уговор из 2013. године. Росњефт се претходно задужио за 31 милијарду долара у међународним банкама како би финансирао 55 милијарди долара вредно преузимање руске нафтне компаније ТНК-БП (*TNK-BP*). Како би могао да исплати дугове, Сечин је успешно испреговарао са кинеским партнерима споразум о преднаплати испорука сирове нафте. Кинеска државна нафтна корпорација (*CNPC*) се обавезала да ће исплатити 70 милијарди долара за будуће испоруке сирове нафте, које ће износити 2,64 милијарде барела у наредних 25 година. Росњефт се поред испорука обавезао и да ће повећати капацитет кинеског огранка нафтовода Источни Сибир – Пацифички океан (*ESPO*) на 400000 барела дневно до 2015. и 600000 барела дневно до 2018. године (Downs 2018, 24).

ЕСПО нафтовод је најзначајнији вид транспорта сирове нафте из Русије на исток. Овај нафтовод који је изградио и којим управља Транснефт (*Transneft*) преноси нафту од Тајшета до Козмина на руској пацифичкој обали, одакле се бродовима транспортује даље. Прва фаза до Сковородина је почела са радом 2009, а друга, која иде до Козмина, 2012. ЕСПО има и огранак који од Сковородина води ка Дајкингу у Кини и који је оперативан од 2011. године (Downs 2018, 20). Овај огранак је изграђен захваљујући зајмовима Кинеске развојне банке Росњефту и Транснефту од 25 милијарди долара који су договорени 2009. године (Skalamera 2019, 72). Овај континентални пут је изузетно значајан за Народну Републику Кину јер смањује њену зависност од нафте која долази поморским путем кроз Малајски пролаз. Тај уски мореуз који раздваја Малезију и Индонезију је кључна тачка за транспорт нафте из Персијског залива. Кина оправдано страхује да би у случају потенцијалне ескалације сукоба са Сједињеним Државама затварање Малајског пролаза за њу представљало снажан ударац. Проналажење алтернативних

извора нафте је зато за Пекинг било приоритет. Енергетско партнерство са Русијом је инвестиција у будућност, са идејом да се паралелно са изградњом чвршћих веза са Москвом повећа удео овог извора нафте, јер је он још увек знатно мањи од процента нафте која долази поморским путем. Од укупног кинеског увоза нафте у 2017, на Русију и Казахстан заједно отпада 14%. Остатак је пристигао поморским путем (Downs 2018, 29).

За Русију је огромно азијско тржиште нарочито важно након увођења санкција. Међутим, иако је идеја била да се диверзификује број купаца кроз већи продор у Азију, Кина се наметнула као убедљиво доминантан партнер. Када се узме у обзир и извоз нафте у Кину из Козмина поморским путем заједно са оним преко нафтовода, Кина купује 85% руске сирове нафте продаване на азијско-пацифичком тржишту (Henderson 2018, 9). Поред тога, Русија је променила доскорашњу политику према кинеским иницијативама за куповине удела у нафтним пољима. Владимир Путин је 2014. пренео позив за ЦНПЦ од Росњефта да ова кинеска компанија купи удео од 10% у Ванкорњефту (Vankorneft), филијали која руководи нафтним пољем Ванкор у Северном Сибиру. Међутим, неслагања по питању цене и могући захтеви ЦНПЦ-а да откупи већи удео онемогућили су реализацију овог плана (Downs 2018, 27). Уместо тога, 49,9% удела у Ванкорњефту је продато индијским нафтним компанијама (Røseth 2017, 39). Ово је пример покушаја Росњефта да прошири број партнера у Азији и смањи своју зависност од Кине. Ти покушаји поред индијских, подразумевају контакте и преговоре са јапанским и јужнокорејским компанијама. Ипак, то не мења чињеницу да Москва и Росњефт виде Кину као свог главног партнера на азијском тржишту. За раст руског извоза нафте у Кину значајна је била и дозвола Пекинга из 2015. приватним рафинеријама да купују увозну нафту. Будући да се већина ових рафинерија налази у северноисточној провинцији Шандунг, Русија је због близине постала њихов главни извор енергената.

Гасни сектор

У поређењу са нафтом, природни гас је лакши за производњу, али је његов транспорт скуп и тежак. Изградња гасовода повлачи трајно повезивање снабдевача и купца, а потенцијалан прекид снабдевања је много тежи да се надомести краткорочно у односу на нафту. Гаспром (*Gazprom*), који доминира у гасном сектору Руске Федерације, није био претерано заинтересован за озбиљно посвећивање азијском тржишту, за разлику од Росњефта. Разлог је био фокус на европско тржиште које у великој мери зависи од руског гаса. Уљуљкан у овој угодној позицији, Гаспром је преговорима са Пекингом око изградње гасовода и испорука овог ресурса Кини приступио без притисака да се договор мора постићи брзо. Преговори су се водили годинама. Кина је желела да цена гаса буде конкурентна цени угља у Кини, док је Гаспром желео да цена буде индексирана у односу на цену нафте, принцип по којем ова компанија гас продаје у Европи. Рута којом би гасовод ишао је такође била предмет дебате. Руси су желели да повежу гасна поља у Западном Сибиру са кинеском западном провинцијом Синкјанг. Пекинг је, са друге стране, инсистирао да гасом снабдева приморске провинције на истоку земље (Skalamera 2019, 74).

Украјинска криза значајно мења ситуацију. Кључни споразум је потписан у мају 2014. године. Гаспром и ЦНПЦ су договорили изградњу гасовода „Снага Сибира“ у вредности од 400 милијарди долара, а којим ће се Кини испоручивати 38 милијарди кубних метара гаса годишње, наредних 30 година (Røseth 2017, 40). Овај пројекат добио је и лични благослов два председника. Гасовод, који повезује гасна поља у Источном Сибиру и руско-кинеску границу код Благовјешченска, постао је оперативан крајем 2019, а наредни крак би требало да буде изграђен крајем 2022. Иако је договор приреман увелико и пре Украјинске кризе, тренутак када је споразум потписан није занемарљив. За Русију и Гаспром је било изузетно важно да одмах прикажу да постоје алтернативе и да не зависе од европског тржишта гаса. Кина, са друге стране, слично као и у нафтном сектору, ради на диверзификацији својих енергентских извора. Повећање удела гаса на уштрб угља, који далеко више

загађује ваздух и животну средину, такође је био приоритет за Пекинг. НР Кина се показала спремном да помогне Гаспрому да смањи терет санкција усмерених против Русије. Кинеска банка (*Bank of China*) је 2016. одобрила Гаспрому зајам у вредности од 2,7 милијарди долара, што је највећи зајам икада који је нека руска компанија добила од једне банке (Downs 2018, 27). Међутим, други пројекат, који је прелиминарно договорен у новембру 2014. и у који је Русија полагала велике наде, суспендован је на неограничен временски период због недостатка кинеског интересовања. Њиме је гас требало да се транспортује у западну Кину преко руске републике Алтај. За Русију би овај пројекат био знатно јефтинији од „Снаге Сибира“. Међутим, ова траса је доста удаљена од насељенијих подручја у Кини, па је његова привлачност за ову државу много мања и зато је његова реализација одложена (Røseth 2017, 41).

Дугогодишња Гаспромова невољност да се озбиљније посвети азијском тржишту због изузетно повољних уговора које има у Европи отворила је простор развоју конкуренције у руском гасном сектору. Иако у области снабдевања гасоводима Гаспром и даље има монопол, у растућем сектору течног природног гаса две компаније значајно развијају посао. То су приватна компанија Новатек (*Novatek*) и Росњефт. Новатек је посебно интересантан због свог фокуса на азијско тржиште, а нарочито Народну Републику Кину. Њен најзначајнији пројекат јесте Јамал ЛНГ, којим се течни природни гас извози поморским путем из северног Сибира. Јамал ЛНГ је постао оперативан 2017, захваљујући кинеским зајмовима и инвестицијама. Кинеска развојна банка (*China Development Bank*) и Извоз-увоз банка Кине (*Export-Import Bank of China*) су 2016. дале кредит за Јамал ЛНГ пројекат у вредности од 12 милијарди долара током 15 година, чиме је овај пројекат обезбедио сво потребно екстерно финансирање (Gabuev 2016). Поред тога, ЦНПЦ је купила 20% удела у пројекту, а Фонд Пута свиле (*СРФ*) 9.9%. Ова инвестициона и кредитна помоћ је била кључна јер су Новатек и њен главни акционар Геннадј Тимченко (Gennady Timchenko) од 2014. под европским и америчким санкцијама (Downs 2018, 24). Јамал ЛНГ се, као и други Новатексов предложени пројекат Арктик ЛНГ-2, ослања на Северни морски пут. То је један од разлога зашто је Пекинг

био спреман да пружи толику помоћ за реализацију овог пројекта. Наиме, ова рута током летњих месеци, а захваљујући употреби посебних ледоломаца, омогућава испоруку гаса кроз Берингов мореуз из северносибирских налазишта до кинеских приобалних градова попут Шангаја за 15, уместо за 30 дана, колико је потребно користећи традиционални пут кроз Суецки канал (Weidacher Hsiung and Røseth 2019, 172). Поред тога, Северни морски пут је и трговачка рута, а Кина планира да га повеже са својом Иницијативом Појас и пут кроз идеју „Поларног пута свиле“. На ово указује и чињеница да је баш СРФ купио удео у Јамал ЛНГ пројекту. Додатно, кинеске компаније су биле значајан фактор у изградњи овог пројекта и имале су од њега директну корист. На пример, Кинеска офшор нафтна инжењерска компанија (СООЕС) је изградила 36 централних модула за Јамал-ЛНГ, усавршавајући употребу те технологије кроз овај процес (Downs 2018, 25).

ЗАКЉУЧАК

Украјинска криза је значајно утицала на сарадњу Руске Федерације и НР Кине. Санкције су ефективно приморале Москву да се јасније и недвосмисленије посвети сарадњи са Пекингом. У војно-безбедносним питањима оне су унапредиле односе. За Русију је сарадања са Кином по овом питању нарочито значајна јер јој омогућава већи утицај, као и стални извор прихода у будућности кроз кинеско везивање за руску војну технологију. Два значајна уговора, о купопродаји С-400 система противваздушне одбране и Су-35 борбених авиона, те даљи развој интероперабилности две војске, како на копну, тако и на мору, томе сведоче. Ипак, не треба очекивати стварање правог војног савеза између Русије и Пекинга, из неколико разлога. Прво, ниједна ни друга не желе да се обавежу на помоћ овој другој у њиховим одвојеним споровима са трећим странама. Друго, обе су способне да се самостално одбране од потенцијалног спољашњег напада. Треће, ниједна ни друга не желе себи да ограниче могућност сарадње са трећим државама (Schwartz 2019, 55). Сарадња ће се даље развијати у постављеном шравцу, а на повећање њеног обима по овом питању утицаће и односи обе државе са Вашингтоном.

У области енергетике, Руска Федерација се након Украјинске кризе ослања на НР Кину да кроз извоз нафте и гаса смањи негативне ефекте западних санкција. Међутим, први услов енергетске безбедности јесте диверзификација извора енергије за државе увознике, односно диверзификација купаца за државе извознике. У овом погледу, Москва је у лошијој ситуацији од Пекинга, јер је њено значајно ослањање на Кину, посебно после увођења западних санкција, може учинити превише зависном од ове државе. Пекинг је по овом питању у повољнијој позицији. За разлику од Европе, која нема развијене алтернативе за гас које би замениле Русију као снабдевача овог ресурса, Кина га може увозити гасоводима из Централне Азије, док течни природни гас може набављати од Катара или Аустралије, па и САД-а (Skalamera 2019, 77). Ипак, даљи развој односа са Русијом у овој области је за Кину примаран из стратешких разлога. Она на тај начин додатно учвршћује везе са државом коју види као значајног партнера у будућности, уз то додатно диверзификујући своје енергетске изворе.

ЛИТЕРАТУРА

- Downs, Erica. 2018. "China-Russia Energy Relations: Better Than Ever." In "The Emerging Russia-Asia Energy Nexus," *NBR Special Report 74*, 17-31.
- Gabuev, Alexander. 2016. "Friends With Benefits? Russian-Chinese Relations After the Ukraine Crisis." *Carnegie Moscow Center*. June 29, 2016. <https://carnegie.ru/2016/06/29/friends-with-benefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>
- Henderson, James. 2018. "The Leaders of Russia's Energy Pivot to Asia." In "The Emerging Russia-Asia Energy Nexus," *NBR Special Report 74*, 1-16.
- Kashin, Vasily. 2019. "Russia-China Cooperation: A Russian Perspective." In "Sino-Russian Relations: Perspectives from Russia, China, and Japan," *NBR Special Report 79*, 1-21.

- Lo, Bobo. 2008. *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*. Baltimore: Brookings Institution Press.
- Lukin, Alexander. 2018. *China and Russia: The New Rapprochement*. Cambridge: Polity Press.
- Mankoff, Jeffrey. 2009. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Ministry of Defence of the Russian Federation. 2020. "About 10 thousand servicemen will take part in the anti-terrorist exercise Peace mission-2020." March 2, 2020. https://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12280242@egNews
- Paul, Michael. 2019. "Partnership on the High Seas: China and Russia's Joint Naval Manoeuvres." *SWP Comment* 26, 1-8.
- Røseth, Tom. 2017. "Russia's energy relations with China: passing the strategic threshold?" *Eurasian Geography and Economics*, 58 (1): 23-55. doi: 10.1080/15387216.2017.1304229.
- Schwartz, Paul N. 2019. "The Military Dimension in Sino-Russian Relations." In *Sino-Russian Relations in the 21st Century*, eds. Jo Inge Bekkevold and Bobo Lo, 87-112. London: Palgrave Macmillan.
- Schwartz, Paul. 2015. "Russia's Contribution to China's Surface Warfare Capabilities: Feeding the Dragon." *A Report of the CSIS Russia and Eurasia Program*.
- Skalamera, Morena. 2019. "Explaining the Emerging Sino-Russian Energy Partnership." In *Sino-Russian Relations in the 21st Century*, eds. Jo Inge Bekkevold and Bobo Lo, 69-86. London: Palgrave Macmillan.
- The Moscow Times*. 2018. "U.S. Sanctions China for Buying Russian Fighter Jets, Missiles." September 21, 2018. <https://www.themoscowtimes.com/2018/09/21/us-sanctions-china-for-buying-russian-fighter-jets-missiles-a62953>
- Watts, John, Sofia Ledberg, and Kjell Engelbrekt. 2016. "Brothers in arms, yet again? Twenty-first century Sino-Russian strategic collaboration in the realm of defence and security." *Defence Studies* 16 (4): 427-449. doi: 10.1080/14702436.2016.1238747.

- Weidacher Hsiung, Christopher, and Tom Røseth. 2019. "The Arctic Dimension in Sino-Russian Relations." In *Sino-Russian Relations in the 21st Century*, eds. Jo Inge Bekkevold and Bobo Lo, 167-187. London: Palgrave Macmillan..
- Weitz, Richard. 2017. "Sino-Russian Security Ties." In 'Russia-China Relations: Assessing Common Ground and Strategic Fault Lines,' *NBR Special Report 66*, 27-36.

*Pavle Nedić**Belgrade Open School***RUSSO-CHINESE COOPERATION IN MILITARY AND SECURITY ISSUES AND ENERGETICS AFTER THE UKRAINIAN CRISIS****Resume**

The cooperation between the Russian Federation and the People's Republic of China has been developing since the end of the Cold War, but they were not in the foreign policy focus of one another. The Ukrainian Crisis in 2014 changed this situation. As a consequence of a dramatic decline in the relationship with the USA and EU, Russia turned to more intensive cooperation with China, that is particularly developing in the military and security issues and energetics. The two countries realized several important arms and military technology trade contracts. Joint military exercises are more frequent and conducted in more provocative locations. Additionally, China's energy consumption is increasing, and Russia has positioned itself as one of its primary suppliers of these resources. Chinese companies have a share in several important Russian energy projects and Chinese banks are willing to give significant loans for their completion. Since the worsening of Moscow and Beijing's relationship with Western countries is likely to continue in the future, the cooperation between Russia and China in these areas will further develop. Still, a formal Russian-Chinese alliance is not to be expected.

Keywords: *Russia, China, security, arms trade, military exercises, energetics*

* Овај рад је примљен 25. августа 2020. године, а прихваћен за штампу на телефонском састанку Редакције, 1. октобра 2020. године.